

KOMENTAR SUDSKE PRAKSE

Aleksandar Maršavelski*

1. Granice nužne obrane

Optuženik koji je u obrani od oštećenika, u trenutku kada je napad na život i tijelo optuženika i njegove majke bio privremeno prekinut dok je oštećeni pokušavao vratiti spremnik streljiva natrag u pištolj, ubo oštećenika nožem zadavši mu relativno plitku ozljedu gornjeg dijela lijevog prsišta, počinio je kazneno djelo pokušaja ubojstva u prekoračenju granica nužne obrane.

VSRH, I Kž 466/09-7 od 26.5.2011.
(Županijski sud u Bjelovaru, K-11/08)

Činjenično stanje

Oštećeni J. P. došao je u kuću optuženog D. M. s uperenim pištoljem tražeći od optuženikove majke da vrati dugovani novac, jer će ih u protivnom sve ubiti. Pri naguravanju ju je drškom pištolja udario u glavu, a potom i optuženog te im nanio tjelesne ozljede. U tom trenutku iz pištolja mu je ispao spremnik sa streljivom, koji je podigao s poda te se, neprestano pokušavajući vratiti spremnik streljiva natrag u pištolj, udaljio prema cesti. Pritom se za njim kretao optuženik koji ga je ometao, a u trenutku kada su se obojica našli na kolniku ispred optuženikove kuće u položaju sučelice, dok je oštećenik i dalje pokušavao vratiti spremnik u pištolj kako bi nastavio s napadom, ubo nožem zadavši mu relativno plitku ozljedu gornjeg dijela lijevog prsišta, nakon čega je oštećenik konačno uspio staviti spremnik u pištolj i ispaliti jedan hitac prema oštećeniku.

Prvostupanjski sud je osudio optuženog D. M. zbog pokušaja ubojstva u prekoračenju granica nužne obrane iz čl. 90. u vezi s čl. 29. st. 3. KZ-a¹ pa je, uz primjenu odredaba o ublažavanju kazne, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. Istovremeno, oštećeni J. P. je kao optuženik oglašen krivim zbog ubojstva u pokušaju iz čl. 90. u vezi s čl. 33. KZ-a² i, također uz primjenu odredaba o ublažavanju kazne, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci. Vrhovni sud djelomično je prihvatio žalbu optuženog J. P., čija je kazna preinačena na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, dok je žalbe optuženog D. M. i državnog odvjetnika odbio kao neosnovane.

Iz obrazloženja

Kod ovakvog stanja stvari, neosnovana je tvrdnja žalbe državnog odvjetnika da optuženi D. M. nije imao pravo na nužnu obranu jer je protupravni napad na njega u međuvremenu prestao.

Upravo suprotno, promatrajući čitav slijed događaja u njegovoj životnoj dinamici i kontinuitetu, prvostupanjski sud pravilno zaključuje da je napad oštećenog J. P.

* Aleksandar Maršavelski, LL.M., znanstveni novak na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu

¹ Čl. 110. u vezi s čl. 21. st. 3. novog Kaznenog zakona (NN, 125/11).

² Čl. 110. u vezi s čl. 34. novog Kaznenog zakona (NN, 125/11).

na optuženika bio samo privremeno prekinut zbog ispadanja spremnika iz njegova pištolja, a da se optuženi D. M., pokušavajući omesti oštećenika da ponovo gurne spremnik u pištolj, branio od izravno predstojećeg napada koji se, po logici stvari, mogao očekivati s obzirom na prethodno agresivno ponašanje oštećenika u kući. Naime, bez obzira na to što se J. P. pokušava udaljiti iz optuženikove kuće, činjenica je da on ne odbacuje oružje, već u svakom trenutku može iznova osposobiti pištolj, u čemu ga optuženik ometa trudeći se trajno i potpuno otkloniti moguću opasnost za svoj život. Da napad oštećenika nije prestao, već je samo prekinut, jasno proizlazi iz činjenice što on, čim se D. M. nakon ubadanja odmiče od njega, odmah osposobljava pištolj i puca prema njemu, što je bilo realno očekivati i prije da ga optuženik u tome nije sprječavao. Slijedom izloženog, i po ocjeni ovog Vrhovnog suda, na strani optuženog D. M. stječu se svi elementi postupanja u nužnoj obrani, kako pravilno utvrđuje sud prvog stupnja.

Isto tako, ovaj Vrhovni sud prihvaća i argumentaciju prvostupanjskog suda o postupanju optuženog D. M. s neizravnom namjerom, budući da je konkretno riječ o relativno plitkoj ozljedi gornjeg dijela lijevog prsišta oštećenika koja je nanesena ubodom slabog do srednje jakog intenziteta, a isključivi motiv optuženika bio je onesposobljavanje napadača. Zbog toga je, u konkretnom slučaju, prihvatljivo utvrđenje suda prvog stupnja da je optuženik bio svjestan da ubadanjem noža može oštećenika lišiti života te je na tu posljedicu pristao.

S druge strane, nije u pravu optuženi D. M. kada tvrdi da je njegova reakcija bila u svemu dopuštena i primjerena s obzirom na intenzitet napada oštećenika. Naime, činjenica je da oštećenik, prije negoli je uboden, nije uspio gurnuti spremnik sa streljivom u pištolj, tj. nije bio u objektivnoj mogućnosti ispaliti hitac, zbog čega je aktualna opasnost mogla biti otklonjena i na drugi način, poglavito jer su se tijela optuženika i oštećenika nalazila u bliskom kontaktu pa bi i fizičkim nasrtajem ili ubadanjem u manje vitalni dio tijela s ciljem oduzimanja ili ispadanja pištolja odnosno spremnika iz ruku oštećenika predstojeći napad bio efikasno otklonjen. Međutim, optuženik se odlučio na ubadanje oštećenika nožem u vitalni dio tijela čime je, i po ocjeni ovog Vrhovnog suda, prekoračio granice dopuštene nužne obrane u smislu čl. 29. st. 3. KZ-a.

Pri tome se kod optuženika ne radi o stanju jake prepasti izazvane napadom, budući da to iz provedenih dokaza ne proizlazi niti se optuženik tako u postupku brani. Za citirano stanje jake prepasti nužno je stanovito suženje svijesti koje kod optuženika nije utvrđeno niti je u tom smislu predlagano provođenje psihijatrijskog vještačenja, dok se, s druge strane, optuženik u cijelosti sjeća svih detalja događaja, koje potvrđuju i drugi ispitani svjedoci, pa proizlazi da njegova svijest i sposobnost upravljanja vlastitim postupcima nije bila umanjena, pogotovo ne u mjeri kako to predviđa odredba čl. 29. st. 3. KZ-a (drugi dio rečenice). Stanovito stanje afekta zasigurno je postojalo, ali ne u mjeri da to bitnije kompromitira optuženikovu ubrojivost.

Također, nije osnovana teza žalbe da je optuženik, ozljeđivanjem oštećenika, samo apstraktno doveo u opasnost njegov život jer da to proizlazi iz rezultata sudsko-medicinskog vještačenja. Iako konkretna ubodna rana u predjelu gornje strane lijevog prsnog koša, prema mišljenju prof. dr. Josipa Škavića, sama po sebi nije mogla dovesti do smrtnog ishoda oštećenika, vještak dalje navodi da je ubod sličnog ili jednakog

intenziteta, ali malo drugačijeg smjera, mogao dovesti do realne opasnosti za život oštećenika, pa i do njegove smrti. To znači da je težina i kvalifikacija zadane ozljede rezultat dinamike kretanja tijela oštećenika i objektivne dostupnosti njegova tijela nožu, a ne rezultat optuženikove volje da ga samo teško tjelesno ozlijedi.

Napomena

Izgleda da se u ovom predmetu Vrhovni sud odlučio za „salomonsko rješenje“, osudivši oba aktera za ubojstva u pokušaju s jednakim minimalnim zatvorskim kaznama. Već i prvi pogled na činjenično stanje odaje dojam nepravичnosti pravnog ishoda ovog slučaja, a vidjet ćemo da takvo rješenje ne nalazi uporište ni u Kaznenom zakonu.

Prije svega, treba razmotriti problem jesu li sudovi ispravno ocijenili da je ovdje riječ o nužnoj obrani. Kritična točka u ocjeni radi li se ovdje o nužnoj obrani bilo je pitanje *istodobnosti napada*. Da bismo odgovorili na to pitanje, valja najprije odrediti vremenske granice napada. U teoriji nije sporno da napad traje sve dok napadač nije konačno odustao ili promašio odnosno sve dok nije nastupila povreda.³ O prestanku napada obično se govori ako je napadač sam odlučio prekinuti s ugrožavanjem ili povređivanjem, ako je napad uspješno odbijen ili ako se povreda počinjena napadom više ne može spriječiti.⁴ Ako je napad samo privremeno prekinut, ne može se reći da je napadač donio odluku da odustaje od napada pa se smatra da napad i dalje traje.⁵ Tipične okolnosti koje bi upućivale na odustanak od napada jer su npr. bijeg s mjesta događaja ili odlaganje pištolja. Pritom nije odlučno je li odustanak bio dragovoljan ili je napadač bio prisiljen odustati (npr. jer je čuo da dolazi policija), već treba odgovoriti na pitanje je li njegov odustanak od napada bio definitivn. S druge strane, o privremenom prekidu je riječ, primjerice, ako napadač samo traži prikladnije sredstvo za napad ili za vrijeme dok ponovo osposobljava sredstvo napada (npr. iznova puni oružje streljivom).

Dakle, u konkretnom slučaju valjalo je utvrditi je li oštećenik definitivno odustao od napada, tj. je li donio konačnu odluku da prekine s napadom. Premda se oštećenik udaljio iz optuženikove kuće prema cesti, činjenično stanje ovog slučaja upućuje na to da udaljavanje nije poduzeto radi odustanka od napada, već naprotiv, oštećenikova ustrajnost u vraćanju spremnika u pištolj pokazuje njegovu namjeru da nastavi s napadom. Stoga je sud ispravno ocijenio da okolnost što se oštećenik privremeno udaljio kako bi neometano vratio spremnik u pištolj i nastavio s napadom ne isključuje primjenu instituta nužne obrane jer je kriterij istodobnosti bio ispunjen. Osim toga, kad bismo branili napadnutom optuženiku da poduzme obrambenu radnju protiv oštećenika dok je potonji privremeno onemogućen da nastavi s napadom, ali je uporan u tome da osposobi sredstvo napada, doveli bismo u pitanje učinkovitost njegove obrane trenutak kasnije kada je oštećenik konačno uspio staviti streljivo u pištolj i ispalio metak u smjeru optuženika. Riječ je o konceptu *učinkovitosti rješenja* (*Effizienzlösung*) kao relevantnog kriterija za određivanje istodobnosti napada, koji je zastupljen u njemačkoj teoriji.⁶ Stoga valja zaključiti da je uvjet istodobnosti napada u ovom predmetu bio zadovoljen.

Inače, da je sud kojim slučajem utvrdio kako je napadačevo udaljavanje iz kuće bilo odustajanje od napada, optuženikov ubod nožem valjalo bi pravno označiti kao ekstenzivno prekoračenje nužne obrane, na temelju čega bi bilo nesporno da je riječ o pokušaju ubojstva.

³ *Novoselec*, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2010., str. 190.

⁴ *Bojanić*, Prekoračenje granica nužne obrane, Zagreb, 1999., str. 24.

⁵ *Novoselec*, Opći dio KP-a, op. cit., str. 190. Isto tako *Bačić/Pavlović*, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2004., str. 107.

⁶ Usp. *Roxin*, Strafrecht: Allgemeiner Teil, Band I, München, 2006., str. 666.

Druga je kritična točka ovog slučaja je li riječ o prekoračenju nužne obrane u smislu Kaznenog zakona (*intenzivni eksces*), kao što smatra prvostupanjski sud, s kojim se stajalištem složio i Vrhovni sud. Intenzivno prekoračenje nužne obrane može se sastojati u neprimjerenom odabiru sredstva i mjere obrane. Ove dvije kategorije valja pobliže objasniti.

Izbor sredstva obrane važan je faktor za određivanje postoji li prekoračenje nužne obrane. Ako je napadnuti fizički znatno jači od napadača koji ide prema njemu goloruk, on nema pravo pucati iz vatrenog oružja na napadača ili ubosti ga nožem. Međutim, u konkretnom slučaju, nož je očigledno bio primjereno sredstvo obrane s obzirom na to da je napadač imao pištolj; štoviše, napadnuti bi smio upotrijebiti i vatreno oružje da ga je imao. Ni sudovi u konkretnom slučaju to nisu dovodili u pitanje.

Ipak, bit je intenzivnog prekoračenja nužne obrane u prekoračenju mjere dopuštene obrane (*moderamen inculpatae tutelae*).⁷ U koncepciji nužne obrane postoji zahtjev da napadnuti treba štedjeti napadača - načelo štedljivosti u postupanju prema napadaču, koje proizlazi iz načela ekonomičnosti u postupanju s pravnim dobrima.⁸ Međutim, dužnost štedjeti napadača ne smije ići na štetu napadnutog pa se ne može od njega tražiti da upotrijebi rizičan način obrane ako ima na raspolaganju neki sigurniji način.⁹ Iz prijašnje sudske prakse poznat je slučaj, koji prenosi *Novoselec*,¹⁰ mladića s nožem koji je napao ženu, a ona ga je u obrani snažno udarila kolcem po glavi. U tom predmetu prvostupanjski sud zauzeo je stajalište da se žena trebala obraniti tako da napadača udari kolcem po ruci, međutim, viši sud se s time nije složio i opravdao je postupak okrivljene ističući njezino pravo da snažno udari kolcem napadača po glavi kako bi na taj način sigurno otklonila napad. Jednako tako i u konkretnom slučaju valja opravdati radnju optuženog koji bi nekom blažom reakcijom riskirao učinkovitu zaštitu ne samo vlastitog života i tijela (nužna obrana) nego i život i tijelo svoje majke (nužna pomoć).

Međutim, to nije jedini razlog zbog kojeg ovdje nije prekoračena mjera dopuštene obrane. Posebno valja ocijeniti okolnost da u konkretnom slučaju čak ni ubod nožem u vitalni dio tijela nije uspio onemogućiti oštećenika da ispali hitac prema optuženiku. Stoga nije opravdano očekivati od optuženika da se posluži blažim mjerama da spriječi napad, što sugerira Vrhovni sud (fizički nasrtaj ili ubadanje u manje vitalni dio tijela). Fizičkim nasrtajem optuženik bi riskirao da u borbi izgubi nož i da na kraju sam bude proboden, a ubadanje u manje vitalni dio tijela ne bi zasigurno moglo spriječiti daljnji napad. Čak i ako se prihvatiti mogućnost da bi ubod u ruku kojom je oštećenik držao pištolj mogao uspješno odvratiti napad, treba imati na umu da ubod nožem osobe u pokretu nije kirurška radnja u kojoj je optuženik mogao točno odrediti u koji će dio tijela ubosti kako bi onesposobio napadača. To bi značilo da je, pod pretpostavkom da su oba aktera bili dešnjaci, valjalo napadača ubosti desnom rukom u desnu ruku što se čini teško ostvarivim s obzirom na to da su se nalazili u položaju sučelice jedan drugome. S druge strane, ako je napadač bio ljevak, optuženik je ispravno postupio jer je ubod u gornji dio lijevog prsišta u neposrednoj blizini lijevog ramena što bi moglo onesposobiti optuženika da se koristi lijevom rukom.

Osim toga, i sam Vrhovni sud zaključuje na kraju „da je težina i kvalifikacija zadane ozljede rezultat dinamike kretanja tijela oštećenika i objektivne dostupnosti njegova tijela nožu, a ne rezultat volje optuženika da ga samo teško tjelesno ozlijedi“. Ova tvrdnja je očigledno proturječna prethodnoj tvrdnji da bi „ubadanjem u manje vitalni dio tijela s ciljem oduzimanja ili ispadanja pištolja odnosno spremnika iz ruku oštećenika predstojeći napad bio efikasno otklonjen“.

⁷ *Bojanić*, op. cit., str. 17.

⁸ Usp. *ibid.*, str. 21-22.

⁹ Usp. *ibid.*, str. 10-11.

¹⁰ Okružni sud u Bjelovaru, KŽ-150/87 (prema: *Novoselec*, Opći dio KP-a, op. cit., str. 192).

Iz navedenog valja zaključiti da optuženik nije prekoračio granice nužne obrane. Optuženik je svojim radnjama nastojao zaštititi sebe i svoju majku od oštećenog koji je napadao njihov život i tijelo, a ne postoje valjani argumenti da bi odabir blažih metoda zaštite uspješno odvratio napad. Temeljna ideja nužne obrane jest da pravo ne treba uzmaknuti pred nepravom.¹¹ Sukladno tome, optuženika je trebalo osloboditi od optužbe jer njegova radnja nije bila protupravna, a sve daljnje činjenice koje je prvostupanjski sud utvrđivao, da nije riječ o jakoj prepasti izazvanoj napadom te da je optuženi postupao s neizravnom namjerom, jesu irelevantne.

Na kraju treba upozoriti na propust državnog odvjetnika da u optužnicu protiv oštećenog napadača uključi kazneno djelo protupravne naplate.¹² Navedeno kazneno djelo ne može biti u prividnom stjecaju s pokušajem ubojstva, a državni odvjetnik vezan je načelom legaliteta da poduzima kazneni progon kada je riječ o kaznenim djelima za koje se goni po službenoj dužnosti.

2. Duplikat registarskih pločica kao krivotvorena isprava

Čine kazneno djelo krivotvorenja isprave optuženik koji je izradio i optuženik koji je koristio registarske pločice s istim oznakama kao i originalna registarska pločica koja pripada njegovu teretnom vozilu.

VSRH, Kzz 36/11-3 od 14.12.2011.
(Županijski sud u Varaždinu, KŽ-357/11,
Općinski sud u Čakovcu, K-359/10)

Činjenično stanje

Optuženik N. V. na zahtjev optuženog LJ. H. izradio je registarske pločice prema dimenzijama originalne registarske pločice, na koje je nalijepio slova i brojčane oznake, kao i grb Republike Hrvatske. Te je registarske pločice optuženi LJ. H. koristio na svom teretnom vozilu. Pritom su izrađene registarske pločice sadržavale iste oznake kao i originalna registarska pločica koja pripada tom vozilu.

Prvostupanjski sud osudio je obojicu optuženika smatrajući da je tom radnjom N. V. izradio lažnu javnu ispravu, a optuženi Lj. H. radi uporabe nabavio lažnu javnu ispravu te da su time počinili kazneno djelo krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 2. u svezi sa st. 1. KZ-a.¹³

Suprotno tome, drugostupanjski je sud preinačio presudu tako da je oslobodio optuženike od optužbe. Protiv te presude glavni državni odvjetnik podnio je zahtjev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu.

Iz obrazloženja

I dok prvostupanjski sud smatra da je tom radnjom optuženi N. V. izradio lažnu javnu ispravu, a optuženi Lj. H. radi uporabe nabavio lažnu javnu ispravu te da su time počinili kazneno djelo krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 2. u svezi sa st. 1. KZ-a,

¹¹ *Jescheck/Weigend*, Lehrbuch des Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Berlin, 1996., str. 336.

¹² Uz to, bila je riječ i o tjelesnoj ozljedi u odnosu na optuženika i njegovu majku, međutim, optužba za ta djela ovisila je o njihovoj inicijativi.

¹³ Prema novom Kaznenom zakonu (NN 125/11) čl. 278. st. 3. u svezi sa st. 1.

dotle drugostupanjski sud smatra da djelo za koje su navedena dvojica optuženika proglašeni krivima uopće nije kazneno djelo.

Suprotno tome, drugostupanjski sud smatra da je prvooptuženik izradio duplikat originalne registarske pločice, jer je predmetna registarska pločica svojim sadržajem, oblikom i dimenzijama bila identična izvornoj registarskoj pločici koja je pripadala teretnom vozilu optuženog Lj. H. te da se ona po svom značenju ima izjednačiti s fotokopijom i svakim drugim prijepisom pisane isprave te da kao takva u tom smislu ne predstavlja lažnu ispravu.

Prema drugostupanjskom sudu, lažna je ona isprava koja ne potječe od osobe koja je na njoj naznačena kao izdavatelj, o čemu u ovom slučaju ne može biti govora, jer duplikat registarske pločice i dalje sadržava izjavu zbiljskog izdavatelja (policije), a ne onoga tko ju je izradio. Konačno, drugostupanjski sud zaključuje da izradom duplikata u konkretnom slučaju nije doveden u pitanje identitet izdavatelja, niti je izmijenjena njegova izjava, nego je ona naprotiv samo ponovljena, a iz duplikata da se vidi da određeni registarski broj služi za identifikaciju motornog vozila kojem je taj broj stvarno namijenjen.

U pravu je podnositelj zahtjeva za zaštitu zakonitosti kada tvrdi da takvi zaključci drugostupanjskog suda nisu prihvatljivi.

Naime, ne može se prihvatiti stajalište drugostupanjskog suda da je u konkretnom slučaju prvooptuženik na zahtjev drugooptuženika izradio duplikat originalne registarske pločice, bez obzira na to što je riječ o javnoj ispravi identičnog sadržaja, odnosno što optuženi nisu mijenjali sadržaj izjave izdavatelja registarskih pločica, iz koje izjave proizlazi da upravo registarske oznake tih numeričkih i slovnih oznaka pripadaju dotičnom automobilu kojem su stvarno i pripadale.

Takav „duplikat“ registarskih pločica ne može se izjednačiti s duplikatima drugih javnih isprava koje se koriste u svakodnevnoj komunikaciji između građana i državnih tijela koji služe kao dokaz određene činjenice, jer se preslik javnih pisanih isprava prilaže u ovjerenom presliku ili se pri prilaganju takvog preslika na zahtjev tijela daje na uvid izvorna isprava, što se radi iz pragmatičnih razloga jer izvorna isprava istovremeno često mora biti pohranjena ili se čuvati radi dokaza određenih činjenica važnih za pravne odnose te u nizu slučajeva izvornu ispravu iz tih razloga nije moguće niti priložiti.

Registarske pločice vozila sasvim su druga vrsta javne isprave, čiji su oblik, veličina i sadržaj propisani zakonom i čije izdavanje je prema odredbi čl. 252. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (Narodne novine, broj 67/08, s izmjenama i dopunama) dano isključivo u nadležnost redarstvenih vlasti odnosno policijskih uprava. Razlika između izrade duplikata i krivotvorene registarske pločice jest u tome što se duplikat i ne upotrebljava kao izvornik, jer je iz samog preslika, odnosno duplikata, vidljivo da nije riječ o izvornoj ispravi. Osoba koja se koristi duplikatom ne koristi se duplikatom kao izvornom ispravom, već samo kao dokazom o tome da postoji izvorna isprava identičnog sadržaja kao duplikat.

Međutim, u konkretnom slučaju krivotvorena registarska pločica stavljena je na mjesto gdje stoje izvornici i namjera optuženika nije bila da se tim duplikatom koristi kao dokazom da postoji izvornik identičnog sadržaja, već, naprotiv, da se krivotvorena registarska pločica koristi kao prava.

Napomena

Tri sudske instance u ovom predmetu nisu imale nimalo jednostavan zadatak da riješe pravni problem koji je sporan i u teoriji i u praksi. Dosad je naša sudska praksa razvila tri moguća rješenja ovog slučaja koja odgovaraju sljedećim pravnodogmatskim konstrukcijama: (1) osuđujuća presuda prihvaćanjem teorije tjelesnosti, (2) oslobađajuća presuda prihvaćanjem teorije duhovnosti, (3) oslobađajuća presuda primjenom instituta beznačajnog djela.

Starija teorija tjelesnosti (*Körperlichkeitstheorie*) polazi od toga da je izdavatelj samo onaj tko je fizički izradio ispravu.¹⁴ To znači da je lažna registarska pločica ona koja nije fizički izdana od nadležnog tijela (policije). U konkretnom predmetu Vrhovni sud se prešutno poslužio upravo tom teorijom kada je u obrazloženju naveo da su registarske pločice posebna vrsta javne isprave „čiji su oblik, veličina i sadržaj propisani zakonom“, naglašavajući da je njihovo izdavanje po zakonu „dano isključivo u nadležnost redarstvenih vlasti, odnosno policijskih uprava“. Takav stav Vrhovnog suda zaslužuje kritiku. Kao prvo, nije točno da su oblik, veličina i sadržaj registarskih pločica propisani zakonom, nego je za to mjerodavan Pravilnik o registraciji i označavanju vozila (NN 151/08, 89/10 i 104/10). Kao drugo, Vrhovni sud gubi iz vida da teorija tjelesnosti u nekim situacijama daje pogrešne rezultate. Primjerice, prema toj teoriji, zastupnik koji se na ispravi potpiše imenom zastupanoga čini krivotvorenje isprave, premda je ovlašten potpisivati takve isprave za zastupanoga.¹⁵ Nadalje, iz teorije tjelesnosti proizlazi da tzv. „slamnat čovjek“, siva eminencija menadžmenta trgovačkih društava, čini kazneno djelo krivotvorenja isprave ako potpisuje članove uprave koji ionako postupaju isključivo po njegovim uputama.¹⁶ U takvim slučajevima država nema interesa intervenirati putem kaznenog prava jer u pravnom prometu ništa ne mijenja na stvari je li osoba koja je naznačena kao izdavatelj potpisala ispravu ili je to učinila druga osoba na temelju pravne ili faktične ovlasti.

Upravo iz navedenih razloga u Njemačkoj je prevladala tzv. teorija duhovnosti (*Geistigkeitstheorie*)¹⁷, koja se u novije vrijeme naziva i teorijom uračunavanja (*Zurechnungstheorie*).¹⁸ Prema toj teoriji, koju u našoj literaturi zastupa *Novoselec*,¹⁹ izdavatelj isprave je osoba koja „duhovno“ stoji iza isprave, tj. kojoj se ta isprava može uračunati. Najčešće su duhovni i tjelesni izdavatelj ista osoba, ali iz spomenutih slučajeva vidjeli smo da to nije uvijek tako. Sukladno teoriji duhovnosti, pri izradi kopije određene isprave (kao i u slučajevima kada zastupnik potpisuje zastupanoga ili kada „slamnat čovjek“ potpisuje direktora) irelevantno je tko ju je izradio, već je jedino relevantno tko duhovno stoji iza njezina sadržaja. Tom se teorijom vodio drugostupanjski sud u ovom predmetu ističući da duplikat registarske pločice i dalje sadržava izjavu zbiljskog izdavatelja (policije), a ne onoga tko ju je izradio.

Pritom valja istaknuti da policija izdaje registarske pločice na određeno vrijeme, što znači da određene registarske pločice ne pripadaju vozilu trajno, već samo dok je vozilo registrirano. Ako su pločice vraćene policiji zbog isteka registracije ili ih je policija oduzela, takve pločice više ne pripadaju tom vozilu pa bi izrada i korištenje duplikata tada predstavljalo krivotvorenje isprave.

¹⁴ *Heinrich* u: Artzt/Weber, *Strafrecht: Besonderer Teil*, Bielefeld, 2009., str. 855. Vidi i *Novoselec*, u: *Novoselec* (ur.), *Posebni dio kaznenog prava*, Zagreb, 2011., str. 368.

¹⁵ Usp. *Heinrich*, op. cit., str. 855.

¹⁶ Usp. *ibid.*, str. 856.

¹⁷ Usp. *ibid.*, str. 855-857.; *Novoselec*, *Posebni dio KP-a*, op. cit., str. 368.

¹⁸ Usp. *Puppe*, u: *Kindhäuser/Neumann/Paeffgen*, *Strafgesetzbuch*, Band 2, 2010., § 267., rub.br. 63-65.

¹⁹ *Novoselec*, *Krivotvorenje isprave kao beznačajno djelo* (sudska praksa), *HLJKPP* 2/2001., str. 233.

Vrhovni sud u ovom predmetu neopravdano radi razliku između duplikata registarskih pločica i duplikata drugih javnih isprava. U obrazloženju takvog razlikovanja gubi iz vida da i kopije javnih isprava mogu stvarati privid da je riječ o originalu, jednako kao što takav privid stvaraju duplikati registarskih pločica. Zamislimo hipotetični slučaj da je uvjet određenog natječaja da kandidat priloži originalnu domovnicu. Međutim, kako se kandidat želi istodobno prijaviti na više takvih natječaja, umjesto da više puta plaća administrativnu pristojbu za izdavanje domovnice, on je odlučio u svakom od natječaja priložiti kopije domovnice u boji koje stvaraju privid da je riječ o originalima. Čini li on krivotvorenje isprave? Naravno da ne, ali to ne znači da ne postoji druga sankcija za takvo postupanje. Naime, kandidat se izlaže riziku da neće proći na natječaju zbog toga što nije zadovoljio formalni uvjet natječaja (da priloži originalnu domovnicu). Isto tako, vozač koji vozi registrirano vozilo s duplikatom registarskih pločica izlaže se riziku da bude kažnjen za odgovarajući prekršaj iz čl. 244. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08, 48/10, 74/11)²⁰ jer su jedine propisne registarske pločice one koje je izdala policija.

Ako netko prestane biti državljanin Republike Hrvatske, on više nema pravo koristiti se domovnicom ni njezinim kopijama. Isto tako ni vozilo kojem je istekla registracija više ne smije imati na sebi registarske pločice, već se one moraju vratiti policiji u roku od 15 dana od isteka važenja prometne dozvole (čl. 250. st. 1. Zakona o sigurnosti prometa na cestama). Posljedica toga je da osoba koja izradi duplikat registarskih pločica za vozilo kojem je istekla registracija čini kazneno djelo krivotvorenja isprave jer tom vozilu oznake na izrađenim pločicama više ne pripadaju i kao takve se više ne smiju koristiti pa stoga njihov sadržaj više ni „duhovno“ ne potječe od policije kao ovlaštenog izdavatelja.

Treće rješenje koje nije bilo razmatrano u ovom predmetu jest institut beznačajnog djela. Jedan takav slučaj iz naše sudske prakse prenosi *Novoselec*.²¹ Riječ je o slučaju optuženika koji je nabavio lažnu registarsku pločicu za motor, koja je sadržavala identične podatke i oznaku kao i ona originalna. Oba suda koja su odlučivala u tom predmetu zaključila su da nema kaznenog djela krivotvorenja isprave, s obrazloženjem da se radilo o beznačajnom djelu. Međutim, kako ispravno ističe *Novoselec*, sudovi su time usvojili pogrešnu tvrdnju da je riječ o lažnoj ispravi, premda korištenjem duplikata registarskih pločica nije doveden u pitanje identitet izdavatelja (policije) niti je izmijenjena njegova izjava.²²

Na kraju preostaje razmotriti kriminalnopolitičke argumente svakog od ponuđenih rješenja. Da li bi se mogli ostvariti određeni ciljevi kriminalne politike kažnjavanjem počinitelja u ovom predmetu? Država svakako želi poslati poruku građanima da je ispravno koristiti se jedino originalnim registarskim pločicama koje je izdala policija jer samo one mogu ispuniti određene funkcije (npr. presvučene su reflektirajućom folijom kako bi pločica bila vidljiva i u

²⁰ Premda na prvi pogled nije posve jasno o kojem bi se točno prekršaju ovdje radilo, valja zaključiti da je riječ o prekršaju iz stavka 8., koji predviđa novčanu kaznu u iznosu od 300,00 kuna za vozača vozila koji nema propisan broj pločica ili na kojem su te pločice ili međunarodna oznaka postavljene tako da se dobro ne vide ili nisu čitljive. U konkretnom slučaju, vozač nema ni propisani broj registarskih pločica (jer se takvima mogu smatrati samo one izdane od policije), a niti su vidljive u mraku (jer nisu presvučene reflektirajućom folijom). Prekršaji iz stavaka 5. do 7. istoga članka, koji predviđaju kažnjavanje korištenja pločicama koje nisu izdane za konkretno vozilo, neprimjenjivi su jer je zapravo riječ o slučajevima kaznenog djela krivotvorenja isprave te ih treba brisati radi izbjegavanja dvostrukog kažnjavanja (o povredi načela *ne bis in idem* u takvom slučaju v. presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Maresti v. Croatia*, App. No. 55759/07, Judgment, 25.6.2009., §§ 63.-69.).

²¹ Usp. *ibid.*, str. 232.

²² *Ibid.*, str. 233.

mraku). Međutim, kazneno pravo treba biti *ultima ratio*, tj. da se kaznena djela i kaznenopravne sankcije propisuju samo ako se adekvatna zaštita ne bi mogla ostvariti na drugi način (čl. 1. KZ). Korištenje duplikatom registarskih pločica na registriranom vozilu po svojoj kriminalnoj količini približno odgovara vožnji takvog vozila bez registarskih pločica,²³ a ne vožnji s izmijenjenim registarskim pločicama gdje se stvara lažni dojam da je policija registrirala vozilo pod određenim oznakama. Drugim riječima, u konkretnom slučaju za ostvarenje svrhe kažnjavanja dovoljna je i prekršajna sankcija, dok primjena kaznenopravnih sankcija ne bi odgovarala ustavnom načelu razmjernosti (čl. 16. st. 2. Ustava). Dosljedna primjena ovog stajališta svakako bi se bolje osigurala prihvaćanjem teorije duhovnosti (uračunavanja) koja isključuje već biće kaznenog djela krivotvorenja isprave. S druge strane, institut beznačajnog djela zavisi, između ostaloga, i od stupnja krivnje, koja kao psihološko-normativna kategorija nije određena čvrstim objektivnim pretpostavkama i zbog toga postoji rizik od nepotrebnog vođenja kaznenih postupaka, pa tako i osuđujućih presuda. I na ovom primjeru iz sudske prakse vidi se tako da iznesena dogmatska razlikovanja imaju svoje uporište u ispravnom kriminalnopolitičkom rezoniranju.

²³ Štoviše, izrada duplikata registarskih pločica upućuje na nastojanje osobe da postupa u skladu sa zakonskom svrhom: ne želi prikriti identitet svog registriranog vozila prilikom vožnje, već naprotiv ide za time da on bude vidljiv drugim sudionicima u prometu. U tom smislu je kriminalna količina nešto manja nego da vozi bez ikakvih pločica pa se, sukladno tome, počinitelju može npr. izreći opomena umjesto kazne.